

KADINLIĞIN İNŞA OTORİTELERİ*

Dr. Öğr. Üye. Filiz GÜVEN**

ÖZ

Kadın, gerek aile hayatı; gerekse siyasi, sosyal ve ekonomik alanlardaki konumu ile her zaman dikkat çekici olmuştur. Cinsiyet olgusu, biyolojik bir gerçek olarak düşünüldüğünde toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl ortaya çıktığı aklı gelen sorulardandır. Toplumun cinsiyetlere yüklediği roller neticesinde kadın, bazen açık seçik, bazen de dolaylı olarak çelişkili ve gerilimli bir süreç içerisinde sürüklenmiştir. Kültür oluşum süreci içerisindeki olgulardan birinin din olduğu düşünülürse; din, milletin dünya görüşü, gelenekleri ve cinsiyetleri nasıl imgelendiği ile ilgili bilgi verir. Bu sebeple dinin ortaya koymuş olduğu kurallar, mitoslar, kıssalar, kutsal olanın tasavvur edilişi ve bunun sonucu olan çıkarımlar her zaman o kültürde yaşayan insanların rollerini belirleyici nitelikte olmuştur. Ancak toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumunda tek otoritenin din olmadığı düşünülmektedir; çünkü insanoğlunun tarihi, dinin tarihinden daha eskiye dayanmakta, ilk baştan beri kadın ve erkeğin karşıt olarak yeryüzünde bulunduğu da unutulmamalıdır. Bu kapsamda çalışmanın sorunsalı, geleneksel tarım toplumlarında kadınların erkeklerle yalnızca biyolojik olarak değil, toplumsal işlev olarak da eşit sayılabilecek haklara sahip olmalarınıdır. Çalışmanın temel sorusu: kadınlığı belirleyen otoritelerin ne(ler) olduğudur? İnsanların bütün deneyimlerini anlamlı bir yapıya oturtup açıklamaya çalışan din, iki cinsi birbirine bazen yabancılaştırmış bazen de birtakım kurallarla cinsler arasında sınırlar oluşturmuştur. Toplumsal cinsiyetin inşasında tek otoritenin din olmadığı hipotezinden hareketle makale, toplumsal cinsiyet algısını İslam, özel mülkiyet, kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklar kapsamında açıklamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, din, kadınlık, özel mülkiyet.

CONSTRUCTION AUTHORITIES OF WOMANHOOD

ABSTRACT

Woman has been the matter of question both in terms of family life and her position in political, social and economic spheres. Gender phenomenon and how social gender stereotyping came to exist are among the questions. Because of the roles loaded by society to genders, woman has been directly or indirectly dragged into a tense and conflicting process. Considering that one of the cases in the cultural formation process is religion; religion gives information about how the nation views the world view, traditions and genders. For this reason, rules, myths, stories, imagination of sacred and implications of the religion have always been determinants of people's roles, living in that culture. However, it is thought that the only authority in formation of gender roles is not religion; because the history of mankind dates back earlier than the history of religion. Also, it shouldn't be forgotten that men and women antipathetically exist on the earth from the very beginning. In this context, the matter of this study is that women in traditional agricultural societies do not have equal rights not only biologically, but also socially with men. The main question of the study is what is the authority(s) determining woman? Religion, trying to explain all the experiences of people as a meaningful structure, has

* Çalışmanın konusu, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü "Kars Yöresinde Kadın Cinselliğinin Halk Bilimsel Çözümlemesi" adlı doktora tez çalışması sırasında birebir görüşmelerimden ve doğup büyüdüğüm coğrafyadaki gözlemlerimden hareketle, oluşturulmuştur. Çalışma, geleneksel tarım toplumu kadını toplumsal cinsiyet rolleriyle başa bırakan unsurları incelemeyi hedeflemektedir.

** Sinop Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, filiz_guven@hotmail.com, ORCID NO: 0000 0002 9123 929X

sometimes alienated genders, sometimes formed rules between genders. Based on the hypothesis that the only authority in construction of gender is not religion, this study aims to explain gender perception within the context of Islam, private property and biological differences between men and women.

Keywords: Social gender, religion, womanhood, private property.

Giriş

Evrenin kaos-kozmostan oluştuğu kabul edilirse bu kargaşanın nasıl oluştuğu, hangi evrelerden geçtiği soruları bireyi bir bilinmezliğe ve şüpheye götürür. Her bilinmezlik beraberinde akıllara birtakım soruları getirir. Hayatın nasıl başladığı, kadın ve erkek arasındaki uyum mekanizmasının ne olduğu, başlangıçta nelerin olup nelerin olmadığı, insanlığın hangi kültürel dönemlerden geçtiği gibi (Güven 2015: I) sorular insan zihnini her dönem meşgul etmiştir.

Evren, yeniden üretimini gerçekleştirirken kadına ve erkeğe ihtiyaç duymaktadır. İlk insandan itibaren varoluşu neyin desteklediği, tıpkı yaşamın kendisi gibi merak konusu olmuştur.

Kadın ve erkeğin hangi süreçlerden geçtiği, bu süreçlerde yaşadığı sıkıntılar, kadının aile içerisindeki güç kaybı, erkeğin kutsanması ve belli noktalarda yarı tanrılılığı tarihsel düzlemde insana dayalı değişimlerdir. Bunlar, halkın maddi ve manevî kültür unsurlarını oluşturmuştur. Gelişen bu unsurlar beraberinde cinsiyet rollerini inşa etmiştir. Marshall'a göre cinsiyet rolleri, erkeklerin ve kadınların nasıl davranmaları gerektiğini ve onlardan gerçekleştirmeleri beklenen farklı görevleri ortaya koyar (Marshall 1999: 100-101).

Kadın ve erkeğe verilen farklı roller, toplumsal cinsiyet rolleri olup kadınların ve erkeklerin, toplumun yazdığı senaryoya bağlı kalarak rollerini iyi oynamaları beklenmektedir (Dökmen 2012: 29). Toplumsallaşmanın bir sonucu olarak belirlenmiş cinsiyet rolleri, kadını erkeğin kontrolü altında bırakmış, zamanla da kültürel yapıyı destekleyecek inanmalar yaratmıştır.

Dünyanın neresinde olursa olsun, insanlık her hareketiyle yaşamsal döngüye (farklılıkları ve benzerlikleriyle) destek vermektedir. Topluluklardaki ortak tepki ise başka kültürleri, kendi kültürüne dayanarak yargılamaktır. Adet, görenek adı altında ifade bulan yargılama biçimlerinin tümü, inanç unsurunun bir parçası olarak inşa edilmiştir.

Kadının ve erkeğin toplum içerisindeki yaşantısında, diğer bireylerle ve gruplarla olan ilişkisinde belli davranış kalıpları tanzimi sağlar. Bunlar, toplum yaşamında varlığını sürdüren, yazılı olmayan, ancak o toplumda yaşayan bireylerce uyulması gereken gelenek- görenek diye de adlandırılacak sosyal normlardır (Güven 2015: II).

Sosyal normlar, yaptırım güçleriyle kimi zaman zorlayıcı ve kınayıcı; kimi zaman da özendirici ve ödüllendirici tepkileri ile toplumda bireyler üzerinde baskı kurar. Birey, içinde yaşadığı toplumun sosyal normlarına uyduğunda çevresi tarafından olumlu tepkiler göreceğini, uymadığında kınanacağını veya cezalandırılacağını bilir.

Toplumun algıladığı, inanmış olduğu her şey, o toplumun sosyo-kültürel yapısı, inanç sistemi ve eğilimleri hakkında bilgi verir (Güven 2015: II).

Bu noktada erkek ve kadının yaratılıştaki rolleri bir kültürel sistem içerisinde. Toplumsal cinsiyet rolleri, yaratılıştaki algılandığı gibi adlandırılır. Yaratılış, erkeğin ve kadının ne olduğunu tanımlar. Önemli olan "algılanan", yani onların bu sürece bakışlarıdır. Bu bakış cinselliğe veya biyolojiye indirgenemez; çünkü insanlar gerek sözlü gerekse yazılı kültürden aldıklarıyla nesnelere/şeyleri görürler (Delaney 2012: 49).

Toplum, kadın ve erkek rolleri üzerindeki beklentilerini dolaylı olarak çeşitli kültür aktarım şekilleriyle yaptırmaktadır. Toplumsal değer yargılarının kadın ya da erkek olmayı bazen sembolik bir şekilde yansıttığı görülmüştür.

İnsan yaşamında statü kazanma kuşkusuz başka bir takım durumlardan geçmekle ilgilidir. Yeni edinilen statüler üzerinde mevcut koşullar ve çağ etkilidir. Bu noktada, bu çalışmanın sorunsalı: Kadın ya da erkek olmanın toplumsallıkla bire bir alakalı olup olmadığı düşüncesidir. Bir diğer ifadeyle kadınlık ve erkeklik biyolojik farklılık mıdır, yoksa toplumsal cinsiyet başka yetkeler etrafında mı şekillenmiştir?

Toplumsal Cinsiyetin İnşası

"Toplumsal cinsiyet", kadınlar ile erkekler arasındaki farklılıkların toplumsal düzlemde kurulmuş yönlerine dikkat çekmektedir (Marshall 1999: 98). Ancak toplumsal cinsiyet kavramı ile kast edilen: bireysel düzeyde kimlik ve kişilik değil, aynı zamanda sembolik düzeyde kadınlığın ve erkeğin kültürel idealleri ile temellendirilmiş kanaatleri, yapısal düzeyde ise kurumlar ve örgütlerdeki cinsel işbölümünü içine alacak kadar geniştir (Marshall 1999: 98).

Ortadoğu'dan Güneydoğu Asya'ya, Kafkaslardan Güney Afrika'ya kadar büyük bir coğrafyaya yayılmış Müslüman toplumlar; siyasi ve ekonomik gelişmelerde farklılık gösterebilir de, cinsiyetlere biçilmiş özellikler konusunda kimi zaman ortak eğilimler, yasaklar ve tutumlar sergiledikleri görülebilir. Bu yasaklar ve tutumlar konu kadın olunca net sınırlarla belirlenmiş; kadın, kadın bedeni ve bunun kontrolü kadınlara değil, erkeklerin sorumluluğu altına verilmiştir.

Belli bir toplumda kadının statüsü sorununu ele almanın en iyi yollarından biri bu toplumun dinini, Tanrıların ve Tanrıçaların karşılıklı görevlerini ve varsa kadının ayinlerdeki görevlerini incelemektir (Roux 1990: 694).

Roux'un da belirttiği gibi kadınlığı anlamak için dini de incelemek gerekmektedir. Kadın, tarihsel ve dinsel süreç içerisinde özne olmayı başaramamış denilebilir. Yaygın ve etkili bir söylemle kadın adeta "toprak", erkek ise "tohum" görevini üstlenmiştir. Bu benzetmeyle erkeğe gerçek ve tek yaratıcıyı taklit etme görevi verilirken, kadın tohumu besleme özelliğiyle yaratma sürecine yardımcı olmuştur. Çünkü asıl öz, yani gerçek olan tohumdur. Ve bunun sahibi de erkektir, bu konuda birçok bilim adamı yaratma işinde erkeği tanrısal yaratma eylemini fani dünyada yansılayan ve tanrısal yaratma kudretini temsil eden varlık olarak ele almıştır.

Yukarıdaki durum göz önüne alındığında kadının toplumsal yeri ve davranışlarının düzenlenmesi konusunda en çok ipucu sunabilecek kaynaklar dinsel ve toplumsal tabular ve bu konuda oluşturulmuş toplumsal sessizlik anlaşmalarıdır. Ancak kadın ve onun yaşam alanı, bu etkenlerin derin bir şekilde incelenmesiyle anlaşılabilir.

İslam ve diğer tek tanrılı dinlerde kadın için ayrı bölümlerin varlığı, bakış açısı farklılığına göre yorumlanabilir.

Kadını yaratılmış ayrı bir tür olarak değerlendirmek, onu birtakım toplumsal kurullarla baş başa bırakmış ve dış dünyaya karşı erkekten daha savunmasız hale getirmiştir diyebiliriz.

Hem toplumsal hem de bireysel düzeyde insanoğlunun kim olduğu kökenine bağlıdır. Ancak Delaney'in de işaret ettiği gibi, kökenler aynı zamanda fiziksel, toplumsal ve kâinata dairdir; bunların sunuluş biçimi, kişinin ya da halkın kimliğini temelden etkiler (Delaney 2012: 19). Bu anlamda bir toplumu, kökeni belirli kurallar etrafında meşru zemine oturtan en önemli faktörlerden biri dindir. İnsanoğlunun tarihsel uzamda kim olduğunun belirleyici kökeniyken; nasıl yaşayacağını, neye inanacağını belirleyicisi mensubu olduğu toplum tarafından benimsenmiş inanç sistemidir.

İslam dininde yaratıcı Allah'tır. Dünyanın ve var olan her şeyin asıl ve tek sahibi odur. Kanun koyucu, sınırlayıcı, tasarlayıcı... Kadını ve erkeği yaratırken onları farklı kılan ve onlara farklı görevler veren de odur.

Kadınlık veya erkeklik kavramlarının toplumsal uygulama sürecinde belirleyicisi, sadece bireyin dünyaya geldiği sosyal düzlem, mensubu olduğu din değil, aynı zamanda hormonlar ya da doğuştan gelen faktörlerdir. Toplumsal cinsiyet kültürü; toplumsal düzeni, kadın ve erkek cinsiyetine yönelik bütün konumlanışları belirli bir disiplin altına almaktadır diyebiliriz.

Kadın, özellikle kapalı toplumlarda bir tabudur. Ancak onun da ötesinde evrensel var olma süreci içerisinde çift kutupluluğun devamını inşa etmektedir. Biyolojik varlığı dişi veya erkek olan insan, toplumsallaşma sürecinde kadınlik ya da erkeklik görevi kazanır. Bu, tek cepheli bir bakıştır. Kişinin ait olduğu toplum içerisinde sınırsız bir özgürlüğe sahip olup olmadığı kuşkusuz bir tartışma konusudur. Ancak milli kültürü belirleyen olgular bireyin sosyal hayatını, kamusal alanını ve nasıl yaşayacağını da belirler.

İnsanoğlu, kendi dünyasını yaratırken koyduğu kuralların etkisi altında kalmaya mecburdur. Yasalar, yasalara uymayı zorunlu hale getirir.

Cinsiyet davranışlarının oluşmasında ve belirlenmesinde kadınların ve erkeklerin farklı psikolojiye sahip oldukları düşünülmektedir. Kadınlar ve erkekler arasında çeşitli yapısal farklılıklar vardır. Ancak bu farklılıklar sadece biyolojik, psikolojik, fizyolojik değil, aynı zamanda kültürel ve sosyolojiktir. Denilebilir ki bütün bu farklılıklar, cinsel kimlikleri ile birlikte toplumsal cinsiyet kültürü tarafından biçilmiş, kalıplaşmış önyargıların öğrenilmesine ve aktarılmasına bağlıdır. Çünkü genellikle kadına ve erkeğe yüklenen özelliklerin kültür içerisinde tanımlanmış, öngörülmuş bir yeri bulunmaktadır. Kadınların ve erkeklerin farklı duygusal yapıya sahip olmaları hususunda bazı bilim adamları bu davranışların sonradan öğrenildiğini ya da daha açık bir ifadeyle toplum tarafından öğretildiğini belirtmişlerdir. Bütün bunları anlamak, dinsel geleneğin cinsiyetlere yüklediği görevleri ve farklılıkları açıklayarak mümkün olacaktır.

Hemen hemen her toplumda yazılı olmayan kanun sistemi içerisinde kadın ve erkeğin rolleri, davranışları, yaşam tarzları, giyinimleri, cinse özgü tepkileri ve alışkanlıkları farklıdır.

Kadının ve erkeğin toplum içinde konumlanması, yaşamlarını şekillendireşleri ya da yaşamlarını etkileyen dış faktörlerin neler olduğu akıllara çeşitli sorular getirmiştir. Toplumsal, dinsel ve kültürel yapının getirmiş olduğu farklılıklar, bu sorulara verilen cevapları da doğrudan etkileyecektir. Toplumun dini öğretileri cinsiyetlere biçilmiş davranışlar üzerinde oldukça etkilidir. Öğrenilmiş kültür cinsiyetlere çeşitli görevler tanımlar. Bazı dayatmalar getirerek onu toplumca etik sayılabilecek çeşitli kurallarla çevreler. Genel kurallar içerisinde paylaşılan kültür, cinsiyetlere yönelik tavırlar ve değerler belirleyerek toplumların yazılı olmayan anlaşmalarını oluşturur.

Bir toplumdaki cinsiyet ile ilgili kurallar; yukarıda ifade edilen kültürel yapının, inanılan dini değerlerin ve geleneklerin yansımasıyla meydana gelir. Cinsiyet öğretileri toplumların inanç sisteminden bağımsız gerçekleşmeyen birer davranış kalıbıdır demek şüphesiz doğru kabul edilebilir.

İslami anlayış çerçevesi içerisinde kadın veya erkek olmak, standart bir zemin üzerinde kavramlaştırılan erkek rolü, nesne olarak kadın rolü tek tek ele alınıp incelenmesi gereken konular arasındadır. Ancak bu makale, toplumsal cinsiyet öğretilerinin, birkaç farklı otorite etrafında şekillenmiş olabileceği savından hareketle geleneksel tarım toplumu kadınlarının genel konumlanışını cinsiyet kültürü açısından incelemeye ağırlık vermektedir.

Dişiliğin biyolojiden kaynaklandığı bilirse de kadınlığın belirleyicisi kamusal alan ve dindir. Kamusal alanın denetimini ataerkil toplumlarda erkeğin üstlendiği görülmektedir. Kadın ise mahremi temsil eder ve denetimi erkek kontrolüne bırakılmıştır denilebilir.

İslam'da kamusal söylemler erkekler tarafından üretilir, çünkü kamusal alana onlar hâkimdir. Bunun temelini Kuran Sünnet ve Hadisler oluşturur (Berktaş 2012:149).

Bu düşünce geleneksel toplumdaki bütün kızların ve kadınların kontrollü davranış sergilemelerini açıklamaya yardımcı olacaktır. Berktaş'ın da ifade ettiği gibi kamusal alan, birçok farklı yöntemle kadınlığı inşa eder ve denetler. Hangi cinsin nasıl davranması gerektiğinin, yaşamını ve kontrolünü nasıl sağlayacağıının en resmileşmiş şeklini toplumun inanç sistemi belirlemektedir. "Ben erkeğim..." ifadesi de "Ben sadece bir kadını..." ifadesi de toplumun cinsiyetlere yüklediği değerlerle ilgilidir.

Kadınlar, bütün davranışlarını evdeki veya köydeki erkeklerin (bu sıralama içerden dışarı doğru gitmektedir) beklentilerine göre şekillendirir. Yazılı olmayan, kimi zaman sözlü olarak bile dile dökülemeyen kurallar mevcuttur. Bu kurallara uymayan kadınlar, toplumda kabul görmeyen veya evlilik sırasında tercih edilmeyen kadınlardır.

Kadınlığın toplumsal konumuna örnek olması açısından verilebilecek örnek, Kars ve çevresindeki köy kadınlarının yaşamından seçilebilir. Köy(ler)de kadınlar yüksek sesle konuşmaz/gülmez, etrafta varlığını fazlaca hissettirecek herhangi bir eylemde bulunamaz, ev halkından olmayan bir erkekle konuşmaz, işi yoksa köy içerisine girmez, çarşıya veya pazara gitmez, kayınpederi ile aynı sofraya oturmaz, yolda yürüyorsa ve yakınlarda bir erkek varsa onun önünden geçmez, eğer dikkat etmez de geçerse saygısız olmakla suçlanır ve uğursuzluk yaşatacağına inanılır. Burada kadınların uyması gereken sayısız örnek mevcuttur.

Kadının bir erkeğin önünden geçtiğinde erkeğin uğursuzluk yaşayacağına ilişkin düşüncenin kaynağı olarak aybaşı halinde olan kadının pis olarak kabul edilmesi anlayışı aranabilir. Ayete göre: aybaşı halinde olan bir kadın, dokunulmaması/temasta bulunulmaması gereken, temiz olmayan kadın olarak tanımlanır. Peki, bu tanımdaki “dokunmama” ile kast edilen: aybaşı döneminde, kadın ve erkeğin bedensel olarak yan yana gelmemesi mi, yoksa cinsel birlikteliğin yaşanmaması mı? Kutub’un Kur’an tefsirinde “dokunmama” bedensel olarak yan yana bulunmama anlamına gelmeyip bu dönemde cinsel birlikteliğin yaşanmaması anlamına gelmektedir. Çünkü aybaşı halinde temas kadın ve erkek için aynı derecede tehlikeli ve sağlık açısından zararlı olup sadece hayvani bir zevk verir bu da kişiyi sağlam fıtrattan ayırır ve içinde yüce bir hedef barındırmaz (Kutub 2012: 499). O halde düşünce kaynağını nereden almaktadır? Öncelikle şunu belirtmekte fayda olacaktır: Toplumlar net sınırlarla birbirinden ayrılamaz, bir arada yaşayan topluluklar birbirini çeşitli şekillerde etkileyebilir. Bu noktada, eklemekte faydalı olacak diğer bir detay ise şudur: Yahudiler Tevrat hükümlerine uyararak ay halindeki kadınları pis saymışlar ve onlardan her şekilde uzak durup yataklarına bile oturmamışlar, eğer biri onların yatağına, minderine otursa da onun yıkanmasını ve temizlenmesini istemişlerdir (Karaman 2007: 353-354). Ek olarak dile getirilmesinde fayda sağlayabilecek ikinci detay: Medine’de Yahudilerle yakın ilişkiler kuran bazı Müslümanların da bu düşünceye sahip olmalarıdır (Karaman 2007: 353-354). Bu noktada, diyebiliriz ki yukarıda bahsedilen kültürel davranış, kaynağını tam anlamıyla Bakara 222’den almamış olup dini öğretilerin birtakım etkileşim ve kültürel süreç içerisinde şekillenmesi sonucu meydana gelmiştir.

Denilebilir ki içinde inanç unsuru olan bir davranış, kabul edilmesi en kolay olan davranıştır. Toplumsal sessizlik anlaşmasıyla yasallaşan her tutum, beraberinde durağan tekil bir geleneği getirerek toplumsal kültürün ve cinsiyet kültürünün oluşumuna katkı sağlar. Oluşan bu yeni toplumsal kültür; aynı dine mensup toplumlar arasındaki anlayış farkını, dinsel olanı yaşayış farkını, kadın ve erkek olmak arasındaki cinsiyet farkını açıklar niteliktedir.

“Diğer birçok din gibi, İslam durağan ve tekil bir geleneğe sahip değildir. İslam, hayatta kalmak, yayılabilmek ve gücünü devam ettirebilmek için çeşitli zamanlarda ve coğrafyalarda, çeşitli sosyo-politik ve ekonomik koşullarla etkileşim halinde olmuştur (İlkkaracan 2014: 16).”

Yayılabilme, gücünü devam ettirme adına, öteki olanla kurulan bazen zorunlu, bazen gönüllü iletişim İlkkaracan’ın da belirttiği gibi, zamanın hiçbir noktasında kesilmemiştir.

Toplumsal cinsiyet, rol ve beklentilerin öğrenilmesine ve yerine getirilmesine bağlıdır. Bu noktada din; cinsiyet rollerini, belirli bir dindeki kadınlarla ya da erkeklerle alakalı olan davranışları, yasakları, değerleri, kültürel beklentileri ve sosyal ilişkileri şekillendirici bir güce sahiptir. Her din, kendi içerisinde kadının ve erkeğin davranışlarını belirleyen, sınırlandıran çeşitli kurallara ve bu kuralları belirleyen çeşitli söylemlere sahiptir.

Bu anlamda İslam, kadınları ve erkekleri kimi zaman ayrı tutarak kadınlara özel bölümler ayırmıştır.

Berktaş’a göre: Kutsal söylemde, kadınlarla ilişki kurulurken iki ayrı yola başvurulmuş. Birincisinde, söz konusu olan ve seslenen kadındır. Her iki cinsin eşit

sayıldığı ibadet kurallarında bu yöneme başvurulmuş. İkincisinde, dinin yasaları, yani Müslüman toplumların örgütlenmesine ve yönetimine ilişkin sorunlar ele alınırken, kadınlar söylem düzeyinde ortadan kaybolmuşlar. Doğrudan kadınları ilgilendiren kuralların dile getirildiği (evlilik kuralları gibi) durumlarda da bu yöntem kullanılmış (Berktaş 2012:150).

İslam'ın kadına ve erkeğe farklı söylemlerde bulunulmasının örtülü sebebi kadının, İslami anlayışta mahrem olarak görülmesinin bir sonucu sayılabilir. Daha rasyonalist olarak kabul edilen erkek, haremın koruyucusu tayin edilmiştir. Müslüman toplumların örgütlenmesi, yönetimle ilgili olaylarda kadının ortadan kaybolması İslam'daki iç-dış ilişkisiyle açıklanabilir. Daha açık şekliyle, harem ve haremın koruyucusu farklıdır. Kadın içerdedir ve dışarı çıkması, mahrem bölgeden uzaklaşması onun için tehlike arz etmektedir.

Nitekim mekânların cinsiyetle anılır hale gelmesi zamanla iç-dış düallitesini oluşturmuştur. Kur'an-ı Kerim'de kan, süt, nikâh yahut cinsel bağı olan, diğer bir ifadeyle evlenmekten men edilmiş yetişkin erkek ve kadınların bir arada bulunması serbest, geriye kalanların ise aynı mekânı paylaşmaları yasak sayılmış ve engellenmiştir (Schick 2017:165). Çünkü İslami anlayışa göre kadın ve erkek aynı mekâna ait değildir. Kadın, girilmesi yabancıya yasak olan mekâna aittir ve mekânsal bölünmeye uygun olarak kadınlar esas olarak aile içinde var olabilirler. Ölçer Özünel'e göre: Kadının toplumsal cinsiyet rolünün belirlendiği en önemli mekân, ev içidir (Ölçer Özünel 2006: 60). Kadın, kendisi için ayrılmış mekânın dışına çıkarken örtünmek zorundadır. Örtünme bir şekilde kadının iç mekânda kalmasını sağlamanın kestirme yoludur. Örtünen kadın arzu ve tehditlere karşı kendini koruma altına alarak günahkâr olmamayı seçen kadındır (Berktaş 2012:151-152).

Geleneksel toplumlarda kadın ve erkek farklı yazgıları olan iki cinstir. Ancak, bu iki cinsin hayatları ve görevleri farklı olsa da birbirine gereksinimleri vardır. Kadın, hiçbir zaman erkekle eşitlik içinde bulunabilecek, sözleşmelere girecek ayrı bir sosyal yapı kuramamıştır (Beauvoir 1993b: 12).

Kadın ve erkek arasında her iki açıklamada da var olduğu düşünülen bu sistematik iş bölümü, mekânsal ayırım ya da birinin diğerinden daha üstün, daha özel bir statü kazanması yaratılışla beraber gelen bir durumdur. Mitolojik anlatılarda kadının düşüşü Havva'nın zayıf imanlı olması ve merakına yenik düşmesinden dolayıdır (Batuk 2006: 206).

Geleneksel toplumlarda erkek özerk ve bütün bir varlık olup kadından daha fazla üretici sayılmaktadır. Bu durum onun var oluş serüvenini doğrulamasını ve yaptığı işlerin görünür olmasıyla ilgilidir.

Söz konusu toplumlarda kadınlara ve erkeklere ait mekânların sınırları geçirgen olup erkekler ve kadınlar birbirini ötekileştirmemektedir. Ancak bu iki cins arasında yapılan sessiz iş bölümü sıkı bir denetimle iş görmektedir. Öyle ki kadın fiziksel olarak dış mekâna ait olsa bile örtüsüyle içte kalmaktadır. "...çünkü kadınlar aslında sınıfsal, ırksal, ulusal, etnik ve dinsel ayrımlar içinde bölünmüş olarak yaşıyorlar (Berktaş 2012:8)."

Diğer taraftan ise erkeklerin bir gözetime ya da bir mekâna ihtiyaçları yoktur. Burada “mekâna ihtiyacı yoktur” düşüncesi eksik veya yerinde kullanılmamış olabilir, düşüncüyü daha doğru ifade etmeye çalışırsak: erkeklerin de mekânsal kısıtlanmışlığı bulunmaktadır; ancak bu kadınlara oranla daha azdır. Toplum her iki cins için de alt mekânlar belirlemiştir; fakat bu mekânlar arasında bir eşitsizlik söz konusudur. Çünkü kadın hangi mekânda olursa olsun kontrollü olmak zorundayken erkeğin aynı derecede bir zorunluluğu bulunmamaktadır.

Mit ve tarihsel süreç içerisinde kadın, farklı dönemlerde farklı problemlerle karşı karşıya kalmıştır. Fakat bunların birçoğu cinsel kimlik ile ilgilidir. Kadınlara ilgili anlatılan ilk mitlerde kadın, her zaman cinsel kimliğiyle ön plana çıkmıştır. Havva Şeytan’a uyarak kendisinin ve bütün kadınların cezalanmasına neden olmuştur. Kadının bu şekilde zayıf, arzu ve isteklerine çabuk yenilmesi ve güçsüz olması onu dış tehlikelere karşı savunmasız hale getirmiştir. Mitolojik anlatılarda Şeytanın erkeğin değil, kadının aklına girmesi kadının erkekten daha zayıf olduğunun diğer bir kanıtı olarak düşünülebilir. Erkek hâkimiyetini kutsallaştıran ve yasal bir zemine oturtan İslam da diğer kitabi dinler gibi bir noktada başlamış ve anaerkil klan kadınının üstünlüğünü kaybetmesine destek vermiştir. Bu noktada çeşitli görüşler mevcuttur. Kadın ve erkek yaşamının düzenini sağlayan din, insan hayatında olmaya başladığından beri cinsiyet rollerini önemli ölçüde etkilemiştir. Ataerkillik ya da anaerkillik toplumlarda bir cinsin diğerine üstünlüğünün ya da ezilmişliğinin belirleyicisi olup toplumun iktidar kavramlarıdır. Bu tür iktidar kavramları inanç ve geleneklerden doğar.

Toplumsal cinsiyet ve toplumsal iktidar kavramları arasında bir paralellik olup olmadığı ve üstün olan cinsin iktidar sahibi olma fikri ya da başka bir ifadeyle cinslerin üstünlüğünü belirleyen durumların neler olduğu, kadının din karşısında durumu ya da özellikle de tek tanrılı din olan İslamiyet’in kadına yaklaşımının nasıl olduğu bir muammadır. Bu durumu kavrayabilmek için İslami öğretinin içerisinde kadına ayrılan bölümleri incelemek zorunluluktur. Ataerkil bir anlayışa sahip olan İslam yaşam tarzının hâkim olduğu toplumlarda, erkek; rasyonalist, pratikte daha güçlü, cesur, ekonomiyi düşünen, evin geçimini omuzlamış, yakın çevresindeki bütün kadınların namusunu koruyan, güvenilir, saygın, gururlu, ağlamayan, özgüveni yüksek tarafı; kadın; duygusal, kontrolü erkeğe bağlı, itaat eden, kadercî, dindar, sevecen, kibar, estetik kaygısı yüksek, heyecanlı, özgüveni daha düşük ev işlerinden iyi anlayan tarafı temsil eder.

Frazer: “Erkekler tanrıları yaratır, kadın bunlara tapar (Alıntılan: Beauvoir 1993a: 83).” Diyerek belki de kadının erk yetkesine uymasını kastetmiştir. Öyle ki kadın, kendisine sunulanla yetinmiş, sorgulamaktan düşünmekten vazgeçmiş ve bütün bunları bir üst cinse bırakmıştır.

Tarım toplumu kadını dünyanın bütünüyle erk sistem üzerine kurulduğunu kabul eder; dünyayı onlar kurmuştur, onlar yönetmektedir ve dünyanın efendisi de onlardır; kendisi ise bu sistem içerisinde hiç özne olarak çıkmamıştır (Beauvoir 1993c: 8).

Tarım toplumlarında kadınlar, genellikle ev içinde kalmış, çocuk doğurmuş ve onu büyütmeyle görevlendirilmiştir. Geleneksel kadın, aile içinde pek fazla söz söyleme hakkına sahip olmadığı gibi kocasıyla da istediği konuları özgürce konuşmamaktadır. Kadının aile içerisindeki bu durumu özel alanlarında da devam etmektedir. Erkek her

türlü isteğini açık bir şekilde dile getirirken; kadın aynı özgürlüğe sahip değildir. Bedeninin denetimi gibi cinsel denetim de erkeğin elindedir. Geleneksel toplum kadını için cinsellik “tabu” olup ve konuşma, yaşama hakkı sadece erkeğe aittir. Kadın yaratılıştaki üstlendiği aracı rolü cinsel konuda da sürdürmekte ve sembolik olarak işlenmesi gereken bir ekinlik (tarla) olarak görülmektedir. İslam, kadının bir tarla olduğunu, erkeğin onu dilediği gibi ekebileceğini Bakara 222’de şu şekilde dile getirmiştir:

“Kadınlarınız sizin tarlanızdır. O halde talanınıza dilediğiniz gibi varın. Ve kendiniz için önceden –iyi ameller- gönderin. Bir de Allah’tan korkun ve bilin ki, siz şüphesiz ona kavuşacaksınız. İman edenlere müjdele (Kutub 2012a: 499)

Ayette erkeğin kendini, geleceğini garanti altına alırken Allah’a ibadet ve takva ile yönelmesi durumunda müjdeleneceği söylenmektedir. Bu noktada İslam, insanı istek ve arzularıyla olduğu gibi kabul eder; yücelik, temizlik namına insan fitratını yıkmaya çalışmaz ve insanın elinde olmayan zaruri ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurur. (Kutub 2012a: 501). Bu durumda İnsanın görevi ise hayatın uzaması ve gelişmesi için bu gibi vazifeleri İslam’ın emrettiği gibi yerine getirmektir (Kutub 2012a: 501).

Kadın, erkeğin tohumunu içinde tutar ve gerekli olan vitaminleri, besinleri sağlayarak üretime katkı sunar. Tohumun (sperm) gerçek sahibi erkektir. Tarihsel uzama ve topluma göre yorum farkının oluşabileceği bu düşüncede kadın, dünyada bedeniyle ve doğurganlığıyla bir anlam kazanırken erkek, var etme sürecinin ortasında yetkesini arttırmaktadır. Erkek; isteyen, karar veren taraftayken, kadın; itaat eden, uygulayan konumdadır. Eğer itaat etmez ve başkaldırırsa ceza verici yine bir erkek olacaktır. Cezanın çeşidi ve süresi ise kadının itaat edip etmemesine göre değişmektedir. Kur’an’a göre:

Allah’ın kimini kimine üstün kılmasından ötürü ve erkeklerin mallarından sarf etmelerinden dolayı erkekler kadınlar üzerine hâkimdirler. İyi kadınlar; gönülden boyun eğmeler ve Allah’ın korunmasını emrettiğini; kocasının bulunmadığı zaman da koruyanlardır. Serkeşlik etmelerinden endişelendiğiniz kadınlara önce öğüt verin. Uslanmazlarsa kendilerini yataklarında yalnız bırakın. Yine dinlemezlerse dövün. Size itaat ettikleri takdirde incitmeye bir bahane aramayın. Çünkü Allah yücedir, çok büyüktür (Nisa suresi 4/34), (Kutub 2012b: 204).

İslam, aileyi beşeri hayatın başlangıç noktası olarak görmekte ve mukaddes bir unsur olarak kabul etmektedir (Kutub 2012b: 207).

Seyyid Kutub’un tefsirine göre: kadın ve erkek yaratılıştaki ayrı vazifeleri olan iki cins olup kadın erkekten daha duygusaldır. Bu onun kökü derinlere inen insani ihtiyaçları karşılama arzusundan ileri gelmektedir. Erkek ise sert ve ani heyecana kapılmayan hareketlerini frenleyen, konuşmadan önce tefekkür eden bir özelliğe sahiptir. İşte bu iki cins arasında yaratılışlarından gelen bu farklılık onlara aile içinde farklı görevler vermiştir. Erkek ailenin geçimini temin etmekle sorumlu olmuş ve hâkimiyet kazanmıştır (Kutub 2012b: 207-211). Bu durum kadın ve erkek arasındaki bilinçli tutum farkıyla ilgilidir diyebiliriz. Jung’a göre: Kadının dünyası babalar, anneler, kardeşler, kocalar ve çocuklardan; erkeğin dünyası ülke, devlet, iş mevzularından oluşur (Jung 2015: 35). Jung, bu ayrımı kadın ve erkeğin farklı biyolojik, ruhsal yapılarına göre yapmış olsa da cinsler hakkındaki her iki düşüncenin ana konusu, kadın ve erkeğin dünyalarının farklı olduğudur.

Özetle, erkekler yapıları ve kabiliyetleri sebebiyle kadınlardan farklıdırlar. Ancak İslam'da erkeğin üstünlüğü kadının şahsiyetini evden ve toplumdan kaldırma anlamında olmayıp aile çatısı altında yapılandırılmış bir vazifedir (Kutub 2012b: 207-211).

İslam ile belli bir noktaya taşınan kültürel sistem içerisinde, toplumsal söylem düzeyinde kadın kelimesinin önüne iyi-kötü sıfatlarının yerleşmesinin kaynağı olarak mahremiyetine sadık, isteyerek itaat eden kadının, iyi kadın olarak kabul edilmesi düşüncesi yatabilir.

Gelenek uygulayıcılarının birbirinden beklentisi, toplumsal kabul görmüş davranış biçimlerinin korunması ve uygulanmasıdır. Toplumların geleneksel kadın tipi modern kadın tipinin aksine ataerkil hiyerarşinin devamlılığına destek vermektedir.

Modern dünyada diplomasını alan kadın iş aramaya çalışmaktadır. Bu son derece mantıklı bir aşamadır. Ancak bu, erkeğin geçimi sağlama zorunluluğu ile ters düşer. Bir kadının para kazanması bile, tek başına ataerkil hiyerarşinin yadsınmasıdır; oysa ayette kadınlar itaat etmek zorundadır. Çünkü erkekler onların bakımlarını üstlenmiştir (Sabbah 1995: 26-27).

Kur'an'da idealleşen kadın prototipine uymayan diğer kadınlar, dini aile yapısına karşı gelerek hiyerarşiyi bozmuş ve İslami kuralları alt üst etmiş kadın olarak nitelendirilir.

Ahlaklı, sadık kadın, toplumsal yaşamın çekirdeği ve özü olarak görülen ailenin temelini oluşturmaktadır. Kur'an, kadını bütün yaşam alanlarıyla (evlilik, boşanma, itaat, miras vs.) ayrı bir çizgide ele almış ve özel bölümler ayırmıştır. Bu durum kimi zaman kadının işini zorlaştırmış kimi zaman kolaylaştırmıştır. Kadınlar kendi içerisinde iki farklı kategoride ele alınabilir. Bunlardan birincisi kendi parasını kazanan, yaygın söylemle "elinde ekmeği olan", diğeri ise başka bir cinse maddi bağıllığı olan gruptur. Birinci grup kadınlar, erk hiyerarşiyeye meydan okurken ikinci grup kadınlar maddi bağımlılıkları nedeniyle erk hiyerarşiyi güçlendirmektedir. Her iki durum göz önünde bulundurulduğunda, birinci kategoride bulunan kadınlar, çalışma hayatının içerisinde yer almakta ve geleneksel kadından farklı neredeyse erkekle eşit bir yaşam sürmektedir.

Kadın ve erkek arasında bilinen biyolojik farklılık dışında, toplumun kendi yarattığı farklılıklar mevcuttur. Bu farklılığın nerede ve kim(ler) tarafından oluşturulduğu tam olarak bilinmese de temel dinamiklerini inanç unsurundan almış olduğu söylenebilir. Toplum, bireylere birtakım görevler yükleyerek kadına ve erkeğe çeşitli toplumsal kuralları meşru yollarla kabul ettirmiştir. Cinslere yüklenen roller, kadının ve erkeğin rollerini belirlemiştir. Belirlenmiş yeni roller, zamanla kültürel bir davranış haline gelerek geçerliliğini zamanlara yaymıştır.

Ancak cinsiyet davranışlarını sadece İslam ya da sadece kültür belirlerler demek yanlış bir tutum olacaktır. Dolayısıyla bir toplumdaki cinsiyet rolleri, o toplum içerisindeki kişilerin inandıkları dinin yanı sıra, yaşadıkları kültüre, aldıkları eğitime, kısacası sosyal yaşamı oluşturan her bir parçayla birlikte düşünülmelidir.

Gelelim toplumsal cinsiyet kültürü üretimi üzerinde biyolojik-fizyolojik farklılığın rolüne. Konuda ilham kaynağı: Beauvoir'un, "... ama kadın vardır; kadınlar, bedensel

yapılarından ötürü kadındırlar; ve tarihin en eski çağlarından beri erkeğin boyunduruğundadırlar (Beauvoir, 1993a: 20). Söylemidir. Bu düşünceden hareketle kadınlığın yaratılıştan beri aynı yazgıya sahip olduğunu düşünebiliriz. Peki, kadın başından beri aynı yazgıya sahipse ve bedensel farklılığından dolayı erkeğin boyunduruğundaysa erk iktidarın varlığından önce anaerkil/anasoylu/anayerli bir sistemin var olduğu tezi çürümüş müydü?

Tüm bu soruların yanıtı bir düşünce etrafında şüphesiz açıklanamaz; Kadın analık bir olayla geçmişteki konumunu kaybetmiş ya da ataerkilliğin tam karşıtı bir sistem içerisinde yer almıştır, şeklindeki bir düşünce yanlış olacaktır.

Demek ki kadınların günümüz toplumlarındaki statülerinin kökenleri ve geleceği ile ilgili soruların kilit yanıtlarının tarihöncesi, paleontolojide aranması gerekmektedir (Berktaş 2012: 37). Engels, Morgan'ın anasoyluluğun, topluluğun yerleşik düzene geçmesi ve mülkiyet fikrinin yaygınlaşmasıyla erkekler tarafından değiştirilmiş olabileceği tezinden hareketle topluluğun ortak mülkiyetini ilk başta kadınların denetlediğini, ama tarıma geçişle birlikte erkeklerin tarım araçlarını kullandıklarını ve onlara sahip olduklarını böylelikle özel mülkiyetin ilk sahibinin erkekler olduğunu (Berktaş 2012: 38-39) ileri sürmüştür. Servetlerin artışı, erkeklere kadınlardan daha önemli bir yer kazandırmakla kalmıyor; aynı zamanda geleneksel miras düzenini, erkeğin çocukları yararına düzenliyor. Erkek üyelerin çocuklarının kendi gensi içerisine geçmesi; kadın üyelerin çocuklarının kendi gensi içerisinden çıkararak babanın gensine geçmesine neden olmuştur (Engels 2012: 67).

Yukarıda ifade edilen mülkiyet denetiminin kadın kontrolünden çıkması, diğer birçok hakkı da kadınların kaybetmesi anlamına gelmektedir. Örneğin: anasoyunda çocuk, annenin soyunun devamı gibi görülmekte ve babasının sahip olduğu mirastan faydalanmamakta, dayısının mirasından faydalanmaktaydı. Mülkiyet denetiminin kadından çıkması, erkeğin mirasını kendi soyuna bırakma arzusunu da beraberinde getirmiştir. Soyunu tam olarak güvence altına almak isteyen erkek, tek eşliliği seçecektir; çünkü ancak bu şekilde kendi soyunun mülk edinmesini güvence altına alacaktır (Berktaş 2012: 39).

Cinsiyet rollerindeki en köklü devrim kuşkusuz bu olmaktadır. Çünkü böylece, kadın tarafından hesaplanan soy ve analık miras hukuku yerine erkek tarafından hesaplanan soy ve babalık miras hukuku kurulmuş oldu (Engels 2012: 68).

Buraya kadar diyebiliriz ki kadınlık ve erkeklik sadece biyolojik, psikolojik, toplumsal ya da dinsel olmayıp toprağı işlemeye başlamayla da alakalıdır.

Peki, toprağı işlemeyen gezici, avcı-toplayıcı topluluklarda durum nasıldı? Konuyla ilgili antropologlar, istikrarlı bir durum tespit etmişler ve bu topluluklarda kadınların erkeklere karşıt bir sistem içerisinde yer almadıklarını, aksine bireyler ve cinsler arasında eşit bir durumun varlığından söz etmişlerdir (Berktaş 2012: 39). Kuşkusuz böylesine bir sistemde kadın ve erkek arasında şu an kendini gösteren uzlaşmaz karşıtlık olmamaktadır. Örneğin Orta Çağ Türk kadını, hayatının hangi evresinde olursa olsun erkekle sadece eş değil, eşit olabilmıştır. Roux'un, "Orta Çağ Türk Kadını" adlı yazısından anlaşıldığı üzere genç kız/kadın babasına ve kocasına

belli ölçülerde bağımlıdır. Ortaçağ Türk kadını, bir erkek gibi at binip kılıç kuşanabildiği gibi devlet işlerinden ve ev işlerinden de anlamaktadır (Roux 1990: 693-724).

Bugün, kadınların erkeklerden daha aşağı bir konumda olmaları kanısı, çağdaş yaşamdaki koşulların ilkel toplumda da var olduğunu kabul etme eğiliminden kaynaklanmaktadır (Reed 2012: 201). Kadınlar, ilkel dönemde avcı olmadıkları için yerleşme yerlerinin kurucuları, toprağın işleyicileri, yararlı eşyaların üreticileri; erkekler, avlanma ve topluluklarını dış düşmanlara karşı savunucularıdır (Reed 2012: 201-202).

Demek ki kadınlık ve erkeklik tek bir olaya bağlı olarak gelişmemiş olup birkaç yanlıdır. Bu süreçte her bir olay bir diğerine güç vermiş ve toplumsal cinsiyet algısını oluşturmuştur.

Sonuç:

Din, toplumsal cinsiyet ve kültür incelenmeye başlandığında, çözümü zor sorular ortaya çıkmaktadır. Çünkü din, teoride ve uygulamada farklı olabilir; insanoğlu farklı zaman ve zeminde farklı tecrübeler edinmiştir. Bu durum onu kültürel bellek olarak zengin kılarsa da dinsel teoriyi uygulama kısmında birtakım zorluklarla karşı karşıya bırakacaktır. Çünkü dini inançlar, toplumsal ve tarihsel düzlemde algılama ve uygulama farklılıkları gösterebilir.

Cinsiyet kültürünün inşası sürecinde dinin algılanışı ve uygulanışı oldukça önemlidir. Ek olarak cinsiyetlerden kendi içerisinde bütünsel bir örnek gibi bahsetmek doğru olmayacaktır. Toplumsal cinsiyet kültürü; toplumun kadına ve erkeğe yönelik tutumunu, bakış açısını, davranış kalıplarını ve cinsiyete dair kimlikleri, cinslerin birbirlerine karşı olan ilişki biçimlerini, davranışlarını, evlenme adetlerini, ölüm adetlerini, sevgi anlayışlarını, aile tiplerini, giyim kuşamlarını, zevklerini de içine almaktadır. Kendi özgürlüğünü belirleyen insanoğlunun hayatını sürdürürken bu değerlere kayıtsız kalması söz konusu değildir. Bu sistem içerisinde cinsiyete yönelik toplumun belirlediği tutumlar, değerler ve yasalar insanlar üzerinde denetleyici, düzenleyici, sınırlandırıcı ve yol gösterici bir yetkeye sahiptir. Toplum, kendisini oluşturan insanlardan bu rolleri yerine getirmesini beklemektedir.

Toplumsal algının oluşmasında kuşkusuz dini uygulama şekli oldukça önemlidir. Ancak bir geleneği her şeyiyle dine bağlamak yanıltıcı bir tutum olmaktan öteye gitmez. Kültürel sınırlar, çizgilerle haritadaki gibi ayrılmaz, geçmiş bugünü etkilediği gibi bugün de yarını etkileyecektir. Bu sebeple bir kültür hakkında konuşmak, geçmişteki bütün öğeleri de konuşmayı gerektirmektedir.

Kadınlar, ataerkil toplumların sınırlamaları içinde yaşamak zorunda kalmış olsalar bile, bu kültür içinde kendilerine özgü bir kadın kültürü yaratma ve yaşatma olanağı her zaman bulmuşlardır. Çünkü kadın, tarihin 'kurbanı' olduğu kadar, onun yapımına da katkıda bulunan etkin bir durumdadır (Berktaş 2012: 8).

Denilebilir ki kimin iktidar olacağını belirleyen önemli faktörlerden biri, toplum tarafından benimsenen inanç sistemidir. İslam dini kadına ayrılmış bölümlerin varlığıyla oldukça dikkat çekicidir. Bu durum İslam'ın kadına biyolojik ve fiziksel farklılığı sebebiyle sağlamış olduğu bir ayrıcalık olarak algılanabileceği gibi kadın ve erkek arasındaki asıl ayrılığın burada başladığı fikrini de oluşturabilir. Bu bölümler, doğru

okunduğunda ve anlaşıldığında kadının toplum içerisindeki yeri bir nebze algılanabilir. Din, toplumsal bir varlık olan insan hayatını doğrudan etkileme gücüne sahiptir. İslamiyet'in kendine özgü koşullara sahip bir din olması onun var olma biçimine etkide bulunmuştur. İslami buyruklar, toplumsal bütün alanları ve ilişkileri düzenlemeye yöneliktir. Yukarıda da değinildiği gibi özellikle de kadın haklarına yönelik bir düzenleme yaparak evliliği, boşanmayı, mirası düzenler. İslamiyet, yaşamı bütünsel olarak ele almış ve kurallar koymuştur. Sadece Allah ve insan arasındaki inancı değil, bireyin bütün yaşamının tanzim ve düzenini sağlamaya yöneliktir.

Toplumsal bir gerçek olan din kavramı; kadının hayatını, bedenini ve sosyal alanını bazen doğrudan bazen de dolaylı olarak etkilemiştir. Din, toplumların hayatlarını ait olduğu toplumlara göre şekillendirirken bazen de toplumdaki bazı kalıplaşmış değerleri değiştirerek ilerlemiştir. Berktaş "Din: etkili bir meşrulaştırma aracı" ifadesiyle dinlerin toplumun düzenine, denetimine yardımcı olma biçimini dile getirmiş olmalıdır. Fakat şu gerçeği de unutmamak gerekir, insanoğlunun hayatının tek belirleyicisi ve düzenleyicisi din değildir. Yine de din, toplumsal cinsiyet kültürü üzerinde oldukça etkili bir olgudur.

Beauvoir, erkek egemenliğinin bir rastlantı ya da devrim sonucu olmadığı söyleyerek insanlığın başından beri biyolojik ayrıcalıklar, erkeklerin kendilerini en üstün varlıklar diye ortaya sürmelerine izin vermiştir (Beauvoir 1993c: 83) der.

Yukarıdaki bu düşünceyle erkeğin çocukluğundan beri elinde tuttuğu ayrıcalık şudur: erkek, doğduğu günden itibaren erkektir. Oysa kadının yazgısı farklıdır. Kadın, dönemine ve yaşına göre farklı isimle anılmış, statü değiştirirken bile bir erkeğin gölgesinde kalmıştır. Kadınlık dediğimiz şey tek bir yetke tarafından oluşturulmuş bir kavram değildir. O yazgının sorumlusu ne başlı başına din ne de kültürdür.

Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet algısının varlığından söz etmek şüphesiz ki gerçek bir durumdur. Nitekim daha önce de değinildiği gibi kadının, erkek karşısındaki güç kaybı sadece biyoloji, din ya da özel mülkiyetle ilgili değildir.

Toplumsal cinsiyet rollerini anlayabilmek için dikkat edilmesi gereken önemli detaylar sırasıyla şunlardır: kadın, toplumsal statüsündeki ilk ciddi değişikliği mülkiyet fikrinin oluşmasıyla yaşamıştır. Avcı-toplayıcı toplumlarda yiyeceğin kontrolünün kadının elinde olması onu değerli kılmıştır. Bu durum tarımla birlikte hayvancılığın gelişmesine kadar sürmüştür. Belki de kadın cinsinin en büyük yenilgisi toprağın işlenmesiyle başlamıştır. Toprak işlenmiş, fiziksel güce ihtiyaç duyulmuş bir süre sonra fiziksel gücünün farkına varan erkek, her konuda söz sahibi olmak istemiş, önce tarlaya sahip olmuş sonra kadın karşısındaki üstünlüğüne böylelikle kadın ev içine girmiştir. Ancak durum elbette bu kadar basit ve tek bir nedene bağlı olarak gelişmemiştir.

Üretimde yer alamayan kadın ittifaklar ve yükümlülükler yaratamayacağı için statüsünü kaybedecektir (Berktaş 2012: 44).

Öte yandan insanoğlunun tek tanrılı dinlere geçmesi, tek tanrılı dilerde ataerkil bir sistemin varlığı kadının ikinci statü kaybıdır. Bu iki unsura ek olarak iki cins arasında bulunan biyolojik fark da toplumsal cinsiyet kültürünün oluşmasına destek vermiştir. Ancak kadının biyolojik farklılığı, onu ayrı bir cins olarak ötekileştirme hakkı

vermeyeceği gibi toplumsal cinsiyet algısı da tek bir hat üzerinden veya belli bir tarih aralığında ya da tek bir unsur üzerinden olmamıştır.

KAYNAKLAR

BERKTAY, Fatmagül (2012), *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, İstanbul: Metis Yay.

BEAUVOİR, Simon de (1993a), *Kadın-Genç Kızlık Çağı*, (Çeviren: Bertan Onaran), İstanbul: Payel Yay.

BEAUVOİR, Simon de (1993b), *Evlilik Çağı*, (Çeviren: Bertan Onaran), İstanbul: Payel Yay.

BEAUVOİR, Simon de (1993c), *Kadın -İkinci Cins- Bağımsızlığa Doğru*, (Çeviren: Bertan Onaran), İstanbul: Payel Yay.

BATUK, Cengiz (2006), *Mitoloji ve Tarihsellik*, İstanbul: İz yay.

CEMİL SCHİCK, İrvin (2017), *Bedeni, Toplumunu Kâinatı Yazmak*, (Çeviren: Pelin Tünaydın), İstanbul: İletişim Yayıncılık

DELENAY, Delenay (2012), *Tohum ve Toprak*, (Çeviren: Selda Somuncuoğlu, Aksu Bora), İstanbul: İletişim Yay.

DÖKMEN, Zehra Y. (2012), *Toplumsal Cinsiyet*, İstanbul: Remzi Kitabevi

ENGELS, Friedrich (2012), *Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, (Çeviren: Kenan Somer), Ankara: Sol Yay.

GÜVEN, Filiz (2015), Kars Yöresindeki Kadın Cinselliğinin Halk Bilimsel Çözümü, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Edirne

JUNG, Gustav Carl (2015), *Feminen*, (Çeviren: Tuğrul Veli Soylu), İstanbul: Pinhan Yay.

İLKARACAN, Pınar (2014), *Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik*, İstanbul: İletişim Yay.

KARAMAN, Hayrettin (2007), *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, İstanbul: Diyanet İşleri Bakanlığı

KUTUB, Seyyid (2012), *Fî Zılâl- il Kur'ân*, (Çevirenler: Bekir Karlığa, Hakkı Şengüler, M. Emin Saraç), Ankara: Birleşik Yay.

MARSHALL, Gordon (1999), *Sosyoloji Sözlüğü*, (çevirenler: Osman Akınhay, Derya Kömürçü), Ankara: Bilim ve Sanat Yay.

ÖLÇER ÖZÜNEL, Evrim (2006), *Masal Mekânında Kadın Olmak*, Ankara: Geleneksel Yay.

REED, Evelyn (2012), *Kadının Evrimi I*, (Çeviren: Şemsa YeğİN), İstanbul: Payel Yay.

ROUX, Jean Paul (1990), Ortaçağ Türk Kadını” (Çeviren: Gönül Yılmaz), **Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi**, Cilt: VI, sayı: 18, 693-724

SABBAH, Fetna Ayt (1995), **İslam'ın Bilinçaltında Kadın**, İstanbul: Ayrıntı Yay.